

Xây dựng văn hoá trường đại học trong bối cảnh chuyển đổi số ở Việt Nam – Vấn đề cần quan tâm

Vũ Công Thương*

*PGS, TS. Trường ĐH Sài Gòn

Received: 12/8/2024; Accepted: 22/8/2024; Published: 4/9/2024

Abstract: University culture plays an important role in helping the school truly become an educational and cultural center, a place where the power of intelligence and compassion converges, and at the same time, contributes to educating students. members become people with ideals, dreams and ambitions. Building university culture is very important, especially in the current context of digital transformation.

Keywords: Digital transformation, university, school, culture, construction.

1. Mở đầu

Trong mọi thời đại, văn hóa (VH) được xem là sức mạnh nội sinh quan trọng, yếu tố góp phần vào sự phát triển của mỗi quốc gia, dân tộc. Đối với trường ĐH, VH chính là linh hồn của nhà trường, là tất cả các khía cạnh về chuẩn mực, giá trị, niềm tin, truyền thống, nghi lễ được hình thành theo thời gian do các thể hệ thành viên của nhà trường xây dựng nên. Trong điều kiện phát triển cuộc CMCN 4.0, sự ứng dụng công nghệ thông tin (CNTT) đã làm thay đổi tổng thể, toàn diện mọi hoạt động trong nhà trường. Do đó, XDVHNT trong bối cảnh chuyển đổi số (CĐS) là một trong những vấn đề đang đặt ra đối với các trường ĐH ở nước ta hiện nay.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. VH trường ĐH và XDVH trường ĐH trong bối cảnh CĐS

Thứ nhất, khái niệm về VH trường ĐH.

Trường ĐH là một thiết chế xã hội với tư cách là một tổ chức trong hệ thống giáo dục nói riêng và là một đơn vị hành chính sự nghiệp trong xã hội nói chung. Đó là, một tổ chức độc đáo trong sự nghiệp “trồng người”, chuẩn bị nguồn nhân lực cho công cuộc xây dựng đất nước và bảo vệ Tổ quốc. Vì vậy, quan tâm XDVHNT có ý nghĩa to lớn.

Văn hóa của một trường ĐH là tập hợp các chuẩn mực, giá trị, niềm tin, truyền thống và thói quen được tạo ra trong quá trình lịch sử, có khả năng quy định hành vi của mỗi thành viên, được các thành viên trong nhà trường thừa nhận và làm theo, thể hiện trong tổ chức bộ máy nhà trường, các hoạt động và quan hệ giao tiếp, ứng xử và mang lại cho mỗi trường ĐH đó một bản sắc riêng, khác biệt với các tổ chức, trường ĐH khác.

Văn hóa trường ĐH (VHTĐH) liên quan đến toàn

bộ đời sống vật chất, tinh thần của một nhà trường. Nó biểu hiện trước hết ở tầm nhìn, sứ mạng, triết lý giáo dục, mục tiêu, các giá trị, phong cách lãnh đạo, quản lý, bầu không khí tâm lý và thể hiện thành hệ thống các chuẩn mực, các giá trị, niềm tin, quy tắc ứng xử... được xem là tốt đẹp và được mỗi thành viên trong nhà trường chấp nhận.

Thứ hai, tính tất yếu của XDVH trường ĐH trong bối cảnh CĐS.

Hiện nay, sự phát triển của cuộc CMCN 4.0 dựa trên những thành tựu đột phá của CNTT và tri thức khoa học đã và đang làm thay đổi căn bản mọi hoạt động của con người. Sự phát triển đột phá có tính lịch sử nhờ sự tiến bộ vượt bậc của công nghệ số, trong đó có cơ sở dữ liệu lớn (Big Data), chuỗi khối (Blockchain), trí tuệ nhân tạo (Artificial Intelligence), các công nghệ tài chính mới (Fintech), Internet kết nối vạn vật (Internet of Things), điện toán đám mây (Cloud computing)... các phần mềm công nghệ để thay đổi cách thức điều hành, quy trình làm việc, VH cơ quan, đơn vị, doanh nghiệp; chuyển các hoạt động từ thế giới thực sang thế giới ảo ở trên môi trường mạng. Chính vì vậy, những năm gần đây, ngành Giáo dục nước ta đã rất chú trọng thúc đẩy CĐS, tăng cường ứng dụng CNTT vào các hoạt động trong nhà trường. CNTT và thiết bị công nghệ, trong đó, có mạng xã hội, các phần mềm đã trở thành các công cụ, phương tiện quan trọng đối với các hoạt động trong trường ĐH. Điều đó, đã tác động đến VHNT ngày càng sâu rộng. Trên nền tảng của CNTT hiện đại đã hình thành một loại hình phương tiện truyền thông mới là mạng xã hội (MXH). MXH đã đem lại tiện lợi to lớn cho giảng viên (GV) và sinh viên (SV) trong việc khai thác và sử dụng nguồn tài nguyên thông tin phục vụ cho dạy và học, thúc đẩy mở rộng trao đổi

thông tin của GV và SV trong quá trình DH, mở rộng kiến thức, sự hiểu biết xã hội. Ngoài ra, MXH còn giúp GV, SV giải tỏa những căng thẳng, stress trong DH, có thêm niềm vui, sự tự tin trong cuộc sống, có thể giao lưu, gặp gỡ, nói chuyện với người thân, bạn bè trong và ngoài nước. Tuy nhiên, bên cạnh mặt tích cực, CDS cũng tác động tiêu cực đến VHNT. Trên thực tế có những hành vi, cử chỉ và cả những hệ lụy nảy sinh xoay quanh mối quan hệ cách ứng xử giữa các thành viên trong nhà trường, nhất là giữa GV với SV, SV với SV. “Nguyên cơ về một VHNT tiêu cực thực sự đã hiện hữu trong nhà trường của chúng ta. Vì vậy, xây dựng một VH học đường tích cực trở thành nhiệm vụ cấp thiết cần được triển khai ở cả cấp hệ thống và cấp trường” [1]. Điều đó, đã đặt ra việc sử dụng MXH an toàn, văn minh nhằm hạn chế những tác động tiêu cực của CDS có ý nghĩa quan trọng của một khía cạnh về VH trong trường DH.

2.2. Vai trò của XDVH trường DH trong bối cảnh CDS

Thứ nhất, VHNT có vai trò to lớn, quyết định sự ổn định và phát triển của trường DH. Trong trường DH, động lực làm việc của các thành viên được tạo nên bởi nhiều yếu tố, trong đó văn hóa tinh thần có sức mạnh to lớn. Bởi vì, chính VHNT giúp các thành viên thấy rõ nghĩa vụ và trách nhiệm của mình, định hướng và bản chất công việc đang làm, giúp họ có cách xử sự đúng đắn và thể hiện hành vi, cách ứng xử phù hợp, từ đó hình thành các mối quan hệ nội bộ và các giá trị. Đồng thời, VHNT góp phần thúc đẩy sự sáng tạo cá nhân, tạo nên tình thương yêu chân thành giữa các thành viên và đảm bảo cho sự hợp tác vì mục tiêu chung. VHNT tạo nên giá trị đạo đức và có vai trò điều chỉnh hành vi của người học.

Thứ hai, trong bối cảnh CDS, VHNT xác định sự khác biệt, tạo điểm nhấn giữa các trường DH khác nhau. CDS trong các hoạt động ở nhà trường, VH là công cụ hữu hiệu nhất để tạo sự khác biệt, điểm nhấn giữa các trường DH bởi tính đặc thù, duy nhất và đa dạng, phong phú trong hình thức thể hiện ra ngoài của các sản phẩm nhân tạo hay những niềm tin và giá trị căn bản.

Thứ ba, VHTĐH tạo ra uy tín, nâng cao sức cạnh tranh và tạo động lực làm việc, kích thích sự sáng tạo. VHTĐH càng mạnh, hiệu quả quản lý, chất lượng đào tạo càng lớn, càng làm tăng sức cạnh tranh và khả năng thành công “dẫn dắt” các trường đại học khác đi theo định hướng của mình. Đồng thời, trong nhà trường nếu tạo được sự đồng thuận, thống nhất sẽ hình thành nên

các mối quan hệ tốt đẹp giữa các cá nhân; tạo ra môi trường làm việc hòa đồng, đoàn kết, vui vẻ, giúp các thành viên tự hào, hãnh diện vì được công tác, làm việc, học tập tại nhà trường.

Thứ tư, VHTĐH tăng sự ổn định và hạn chế những nguy cơ mâu thuẫn, xung đột. VHTĐH chính là chất keo gắn kết, tạo nên sự thống nhất về nhận thức, quan điểm, đánh giá, lựa chọn, định hướng hành động của các thành viên trong nhà trường. VHNT phù hợp, tích cực sẽ tạo ra mối quan hệ tốt đẹp giữa các thành viên, gắn kết, tập hợp các cá nhân thành một tập thể có sự thống nhất chung về lợi ích, về tầm nhìn, giá trị, từ đó, uốn nắn những hành vi, cách ứng xử lệch lạc, thiếu văn hóa, tạo ra một môi trường làm việc thoải mái, vui vẻ, lành mạnh và thân thiện.

Thứ năm, VHTĐH là công cụ kiểm soát để định hướng và hình thành nên thái độ, hành vi của cá nhân trong nhà trường.

Trong bối cảnh CDS hiện nay, trường DH muốn phát triển bền vững cần phải có đội ngũ cán bộ, GV có phẩm chất chính trị, đạo đức tốt, giỏi chuyên môn nghiệp vụ, có kỹ năng tốt về tin học và ngoại ngữ. Bởi vậy, các trường DH đã có các chính sách thu hút đội ngũ CB, GV có chất lượng cao trong nước và quốc tế. Điều đó, một mặt, dẫn đến môi trường làm việc có tính đa dạng về trình độ học vấn, lối sống văn hóa; mặt khác, cũng xuất hiện những mâu thuẫn, làm giảm những giá trị văn hóa mà các thành viên của trường DH đó đang nỗ lực để XD và giữ gìn.

2.3. Một số giải pháp XDVH trường DH trong bối cảnh CDS hiện nay

Thứ nhất, tuyên truyền, nâng cao nhận thức của các thành viên trong nhà trường về XDVHNT.

Nhận thức về xây dựng VHNT có ý nghĩa rất quan trọng, bởi vì, có nhận thức được vai trò của VHNT thì các thành viên trong nhà trường mới xác định rõ trách nhiệm, nỗ lực cố gắng để gìn giữ, phát huy giá trị VH truyền thống của nhà trường, mới chủ động, tự giác, sáng tạo trong xây dựng những giá trị VH phù hợp với bối cảnh đổi mới và CDS trong giáo dục hiện nay. Do đó, cần quan tâm tuyên truyền, phổ biến, giáo dục về XDVHNT, kết hợp chặt chẽ giữa tuyên truyền, phổ biến, giáo dục với tổ chức, vận động CB, GV, người lao động và SV cùng góp phần thực hiện XDVHNT. Đồng thời, nâng cao nhận thức của họ về vai trò tích cực cũng như mặt trái của CNTT đối với giảng dạy, học tập, lao động cũng như các hoạt động vui chơi giải trí khác. Mặt khác, phải thường xuyên quan tâm kiểm tra, giám sát và phê bình

nhắc nhở các biểu hiện thiếu văn hóa, lệch lạc về tư tưởng, lối sống, vi phạm các nội quy, quy định, quy chế của nhà trường.

Thứ hai, xây dựng quy chế, nội quy, quy tắc VHNT, nhất là VH trên MXH.

Xây dựng VHNT tích cực trong bối cảnh CDS là nhiệm vụ cấp thiết. Bởi lẽ, đây là lĩnh vực phức tạp, do các chuẩn mực, giá trị, niềm tin tạo nên VHNT chịu tác động của nhiều yếu tố bên trong, bên ngoài, khách quan và chủ quan. Do đó, cần phải quan tâm xây dựng và phổ biến bộ quy tắc ứng xử VH, nhất là VH ứng xử trên MXH đối với các thành viên trong nhà trường. Đồng thời, cần theo dõi và đánh giá định kỳ việc thực hiện các quy tắc đó, nhằm kích thích những việc làm tốt, hạn chế những việc làm thiếu chuẩn mực VH.

Thứ ba, quan tâm bồi dưỡng nâng cao trình độ của GV và SV trong sử dụng CNTT, kỹ năng CDS và phát triển các giá trị VHNT trên không gian mạng. Đồng thời, trường ĐH cần tổ chức các phong trào thi đua trong DH, NCKH, văn nghệ, thể thao gắn với hoạt động XD VHNT. Nêu gương, khen thưởng những điển hình và phê bình, xử lý nghiêm những cá nhân, đơn vị vi phạm trong XD VHNT.

Thứ tư, chủ động thiết lập và tạo dựng các mối quan hệ ứng xử tích cực của các thành viên trong nhà trường và giữa nhà trường với các bên liên quan.

Trong thực tế, các phương châm, chuẩn mực ứng xử VH của các chủ thể trong nhà trường với bản thân, với người khác, với công việc về cơ bản đã được quy định trong các văn bản của nhà trường, của cơ quan quản lý và cũng tồn tại trong các chuẩn mực đạo đức ứng xử được xã hội thừa nhận. Để XD VHNT cần tạo ra động lực làm việc trong nhà trường - động lực sự phạm, từ đó, tạo ra các mối quan hệ ứng xử tốt đẹp giữa các thành viên trong nhà trường, khiến họ luôn cảm giác, tự hào, hãnh diện vì được là thành viên của trường.

Thứ năm, trường ĐH cần coi trọng việc tổ chức thực hiện học tập và làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh.

Mỗi CB, GV, viên chức, người lao động và SV trong trường ĐH theo tinh thần và nội dung Chỉ thị số 05-CT/TW ngày 15/5/2016 của Bộ Chính trị về đẩy mạnh học tập và làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh. Đây là một giải pháp quan trọng và là một trong những nguyên tắc rèn luyện tư tưởng, thực hành đạo đức, phong cách theo tư tưởng Hồ Chí Minh. Học tập và làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh không chỉ là sự vận

động, mà phải trở thành những quy định, sự ràng buộc trách nhiệm để mỗi thành viên nhà trường đều tự giác, tự nguyện thực hiện.

Thứ sáu, xây dựng môi trường cảnh quan sư phạm, tăng cường CSVC nhà trường.

Nhà trường là một môi trường giáo dục, bản thân nó đã mang những thuộc tính văn hóa, vì vậy, bên cạnh việc làm bộc lộ những thuộc tính VH ra bên ngoài còn cần tạo lập những giá trị ngầm định bên trong từ sự tự giác, tự nguyện thực hiện hành vi VH của mỗi chủ thể. Đối với những biểu hiện bề nổi như hệ thống sơ đồ, pano, khẩu hiệu, chỉ dẫn, cây xanh, nơi vui chơi, giải trí, sinh hoạt, học tập, thực hành, thí nghiệm... tất cả đều thể hiện nét VHNT. Đối với những giá trị chiều sâu bên trong của VHNT, cần tiếp tục thực hiện có hiệu quả những tuyên bố, cam kết của nhà trường với người học và xã hội, bởi sự tin tưởng của người học và xã hội không phải ở lời nói, ở cam kết suông mà ở kết quả cụ thể của việc làm đạt được mức độ nào, ở khả năng thích ứng của sản phẩm do nhà trường đào tạo.

3. Kết luận

Ngày nay, cùng với sự phát triển của cuộc CMCN 4.0, lĩnh vực CDS, CNTT cũng đã và đang không ngừng có các bước phát triển đột phá mới và tác động đến nhiều lĩnh vực của xã hội. Trong trường ĐH, CDS đã và đang làm thay đổi mọi hoạt động, trong đó có VHNT. VHNT và xây dựng VHNT là vấn đề có ý nghĩa to lớn, quyết định sự tồn tại, phát triển và xây dựng thương hiệu, uy tín của nhà trường. Vì vậy, XD VH trường ĐH trong bối cảnh CDS là vấn đề mà các nhà trường cần quan tâm và có giải pháp cụ thể. Trong đó, sự lãnh đạo, quản lý của Ban Giám hiệu, sự nỗ lực và kiên định bền bỉ lâu dài của tất cả các thành viên trong nhà trường giữ vai trò rất quan trọng.

Tài liệu tham khảo

1. Nguyễn Liên (2022), *VH tiêu cực đang có chiều hướng loang rộng trong nhà trường*. Truy cập từ: <https://dantri.com.vn/giao-duc/van-hoa-tieu-cuc-dang-co-chieu-huong-loang-rong-trong-cac-nha-truong-20220703060248813.htm>.
2. Nguyễn Viết Lộc (2009), *"VH tổ chức ĐHQG gia Hà Nội trong bối cảnh đổi mới và hội nhập"*, *Tạp chí Khoa học ĐHQG Hà Nội*, Kinh tế và Kinh doanh, (25), tr.231.
3. Hồ Chí Minh (2000), *Toàn tập*, tập 3, Nxb CTQG, Hà Nội, tr.431.
4. Rôđentan (1975), *Từ điển Triết học*, Nxb Tiến bộ, Mátxcova, Bản tiếng Việt, Nxb Sự thật, Hà Nội.